

ЛИТЕРАТУРА

УДК: 809.434.1:894.341 (043.3)

DOI:10.35254/bhu/16948386_2021_56_57_162

Абдыкеримова А. Э.,
К. Тыныстанов атындагы
Ысык-Көл мамлекеттик
университети

«КӨРКӨМ ЧЫГАРМА» ЖАНА «КӨРКӨМ ТЕКСТ» ТҮШҮНҮКТӨРҮНҮН КАРЫМ-КАТЫШЫ

Кыскача мазмуну

Макалада лингвопоэтика, лингвостилистика багытындагы изилдөөлөрдө негизги категориялар болгон «көркөм чыгарма» жана «көркөм текст» түшүнүктөрүнүн өз ара карым-катышы маселеси кароого алынган. Лингвистиканын аталган багыттары үчүн изилдөө предмети болуп аталган түшүнүктөрдүн кайсынысы алынат деген суроого жооп берүү аракети жасалды. Мында «көркөм чыгарма» түшүнүгү татаал эстетикалык бүтүндүктү билдирип, тилдик системадан, татаал семантикалык системадан, идеялык-эмоциялык жана эстетикалык системадан турары көрсөтүлдү. Ал эми көркөм текст көркөм чыгарманын идеясынын материалдык туюндурулушу болуу менен, спецификага ээ экени белгиленди.

Түйүндүү сөздөр: көркөм чыгарма, көркөм текст, түшүнүк, лингвопоэтика, лингвостилистика, структура, система, образ, эстетикалык, семантикалык деңгээл.

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ПОНЯТИЙ «ХУДОЖЕСТВЕННОЕ ПРОИЗВЕДЕНИЕ» И «ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ТЕКСТ»

Аннотация

В статье рассмотрен вопрос о соотношении понятий «художественное произведение» и «художественный текст», являющихся основными категориями в исследованиях по лингвопоэтике и лингвостилистике. Предпринята попытка ответа на вопрос о том, какое из этих понятий является предметом исследования указанных направлений лингвистики. Определено, что понятие «художественное произведение» означает сложное эстетическое целое, состоящее из языковой системы, сложной семантической системы, идейно-эмоциональной и эстетической системы. Также, определено, что художественный текст является материальным выражением идеи художественного произведения и имеет свою специфику.

Ключевые слова: художественное произведение, художественный текст, понятие, лингвопоэтика, лингвостилистика, структура, система, образ, эстетическое, семантический уровень.

DEFINITION OF THE CONCEPTS OF «ARTISTIC WORK» AND «ARTISTIC TEXT»

Abstract

The article deals with the question of the correlation between the concepts of «artistic work» and «artistic text», which are the main categories in research on linguopoetics and linguostylistics. An attempt is made to answer the question of which of these concepts is the subject of the study of these areas of linguistics. It is determined that the concept of «artwork» means a complex aesthetic whole consisting of a language system, a complex semantic system, an ideological-emotional and aesthetic system. Also, it is determined that the artistic text is a material expression of the idea of a work of art and has its own specifics.

Keywords: artwork, artistic text, concept, linguopoetics, linguostylistics, structure, system, image, aesthetic, semantic level.

Кийинки мезгилдерде лингвопоэтика, лингвостилистика багытындагы изилдөөлөрдө изилдөөгө көркөм кеп, көркөм чыгарманын же адабий чыгарманын тили, болбо-со, көркөм тексттин тили алынабы, бул түшүнүктөрдүн кайсынысы иликтөө предмети боло алат деген суроолор боюнча бирдей пикирдин жоктугу белгилүү. Ошондуктан аталган түшүнүктөр катарлаш эле колдонулуп келе жатат. Өзгөчө, көркөм чыгарма жана көркөм текст түшүнүктөрүн так ажыратып колдонуу тууралуу маселе кыргыз тил илиминде толук чечиле элек.

Көркөм чыгарманын тилин иликтөө, тексттик линг-

вистика, көркөм чыгарманы (көркөм текстти) лингвистикалык талдоо, лингвостилистика жана лингвопоэтика боюнча ар түрдүү эмгектерде көркөм чыгарма жана көркөм текст түшүнүктөрү бири-бирине карата эки түрдүү карым-кагышта колдонулуп келе жатат:

1) көркөм чыгарма жана көркөм текст – бардык жагынан бири-бирине барабар, бирдей мааниге ээ, бири-бирин бардык учурда алмаштырууга жөндөмдүү абсолюттук синонимдеш түшүнүктөр;

2) көркөм чыгарма менен көркөм текстти барабарлаш, синонимдеш кароого болбойт, алар өзүнүн семан-

тика-структуралык түзүлүшү жана деңгээлдери, экстралингвистикалык факторлор менен карым-катышы жагынан бири-биринен айырмаланат.

Биздин пикирибизче, көркөм чыгарма жана көркөм текст түшүнүктөрүн толук синонимдештирүү туура эмес. Тактап айтканда, бул эки түшүнүктүн табият-маңызында бир катар айырмачылыктар орун аларын көрсөтүүгө болот.

Көркөм чыгарманын татаалдыгы, көп кырдуулугу анын табият-жетеси, спецификасы тууралуу бир беткей, жалпы кабыл алынган бирдиктүү так мүнөздөмө, аныктаманын али да болсо жок экендигин шарттаган. Анткени көркөм чыгарма түшүнүгүнүн чеги так, даана ажыратылбаган, ачык-айкын илимий мүнөздө эмес, экинчи жагынан, искусствонун башка түрлөрүнүн үлгүлөрүнө карата да колдонула берген универсалдуулук мүнөзүнө ээ. Алсак, айрым учурда сүрөт өнөрүнүн, скульптуранын, музыканын үлгүлөрүнө карата да көркөм чыгарма түшүнүгү колдонулуп жүргөнү белгилүү (мис. К. Молдобасановдун чыгармасы (музыка үлгүсү), Г. Айтиевдин чыгармасы (сүрөт өнөрүнүн үлгүсү), Т. Садыковдун чыгармасы (скульптура үлгүсү) же Т. Океевдин чыгармасы (кино өнөрүнүн үлгүсү). Бул учурда көркөм чыгарма курчап турган дүйнөнүн көркөм чагылдырылышы катары каралып, чындыктагы кайсы бир кубулушту, процессти же маселени аңдап-билүүнүн натыйжасында пайда болгон туунду деп эсептелет. Реалдуу чындыкты чагылдыруу автордун, мейли, акын-жазуучу, мейли, сүрөтчү, мейли, музыкант ж.б. элестетүүсү аркылуу ишке ашат да, өзүнө чындык менен ойдон чыгарууну, фантазияны камтыган өзгөчө бир эстетикалык көркөм дүйнө жаралат. Искусство чыгармасын негизги үч катмардан турган татаал эстетикалык түзүлүш деп эсептөөгө болот: 1) белгилүү бир материалдык система (искусствонун түрүнө жараша добуш, боёк, сөз ж.б.); 2) бул система аркылуу реализацияланган татаал мазмундук система; 3) идеялык-эмоциялык система. Мындай көрүнүш искусствонун бардык түрлөрүнө тиешелүү болуп, жалпы эстетиканын предмети катары каралып калат. Демек, бул жагынан алганда, көркөм чыгарма түшүнүгү айкын, конкреттүү предметтик мүнөзгө толук ээ боло албастыгы көрүнүп турат.

Көркөм чыгарма жана көркөм текст түшүнүктөрүнүн ортосунда айырмачылыктар орун аларын айрым изилдөөчүлөр да көрсөтүшкөн. Маселен, О. П. Пресняков: «Көркөм чыгарма көркөм тексттен «көлөмдүүрөөк», ал автордун баштапкы ою, идеясы болгон минимум-мазмундан (А. А. Потебня), анын материалдык туюндурулушу болгон тексттен жана чыгарма жаралгандан кийин келип чыккан максимум-мазмундан турат» деген пикир айткан [3]. Ушуга үндөш пикирди изилдөөчү А. А. Голякова да карманат. Ал көркөм чыгарманын структурасы структурага чейинки, структуралык жана структурадан жогорку аспектилерден турат дейт. Структурага чейинки аспектинин негизин автордун адепки ою, дүйнөгө же чындыктын кайсы бир кубулушуна карата көз карашы, башкача айтканда, чыгарманын баштапкы идеясы түзөт да, бул аспектиде чыгарманын энергиялык потенциалы, тону, ыргагы калыптана баштайт. Ал эми структурада тилдик каражаттардын жардамы аркылуу адепки идея материалдык туюндурулушка же моделге ээ болот. Бул аспект – көркөм текст. Аталган аспектиде идея, концепт тилдик каражаттардын өз ара семантика-структуралык байланышын, айкашын, карым-катышын жана спецификалык көркөм системаны, тактап айтканда, байланыштуу көркөм текст-

ти уюштуруусун шарттайт. Ал эми структурадан жогорку аспектинин негизин көркөм чыгарманын маңызы, тереңдеги көмүскө ой же подтекст түзөт [2, 65-85].

А. А. Голякова белгилеген структурага чейинки аспекти изилдөөчүлөр В. А. Пищальникова, М. М. Черновалар вербалдашпаган эмоционалдык-ыргактык образ деп аташат да, ал көркөм тексттин структурасына кирбей тургандыгын, бирок көркөм чыгарманын түзүлүшүндө орун аларын белгилешкен [6, 68]. Ушундай эле пикирди Б. Ш. Усубалиевдин эмгегинен да кездештирүүгө болот. Анда автор көркөм чыгарманын түзүлүшүндө жалпы ойдун пайда болушун, кепке чейинки образ баскычы бар экенин, ага тил катышпай тургандыгын көрсөтөт да, көркөм текстти чыгарманын жаралышынын 3-баскычынын туундусу катары караган [7, 23-24].

Жогорудагы О. П. Пресняковдун, А. А. Голякованын пикирлери боюнча, көркөм текст – көркөм чыгарманын идеясынын тилдик каражаттар аркылуу материалдык туюндурулушу гана. Ал эми көркөм чыгарманын негизги идеясы, мааниси тексттин чегинен сырткары жатат. Биздин пикирибизче, көркөм чыгармадагы потенциалдуу жана концептуалдуу маани түздөн-түз текстте материалдык форма аркылуу берилбесе да, ал текст менен ажырагыс байланышка ээ. Бул – подтекст маселесине да келип такалат, бирок экөө бир түшүнүк эмес.

Көркөм чыгарма жана көркөм текст түшүнүктөрүн барабарлаштыруу туура эместигин изилдөөчүлөр Н. К. Гей жана О. Т. Тмарченко да көрсөтүшкөн. Алсак, Н. К. Гейдин пикиринде, көркөм чыгарманы көркөм текст менен барабарлаштырган учурда образ түшүнүгү зарыл болбой калат. Образдык деңгээлдин негизи текстте орун алганы менен, толук түрүндө тексттин чегинен чыгып, көркөм чыгарманын чегинде турарын белгилейт. Н. К. Гей көркөм чыгармадагы негизги ой, көркөм мазмун дайыма эле текст, тексттин элементтери аркылуу айтыла бербестигин көрсөтүп, көркөм чыгарма менен көркөм тексттин барабар эместигинин мисалы катары опералык партитура менен операнын сахнада реалдуу аткарылышын көрсөткөн [1, 90-93]. Ал эми О. Т. Тмарченко көркөм чыгарманын структурасын чыгарманын текстине жана анын «ички дүйнөсүнө» же эстетикалык объектиге ажыраткан. Эстетикалык объектини чыгарманын маанилик бүтүндүгү, баалуулук катары мааниси түзөт дейт [4, 173].

Көркөм чыгарма менен көркөм тексттин барабар эместигин көрсөтүүчү дагы бир жагдай көркөм тексттин аталыш, эпиграф, эпилог, пролог менен өз ара карым-катышына да байланыштуу. Аталыш, эпиграф, пролог, эпилог – көркөм чыгарманын структурасына кирүүчү составдык компоненттер. Аталыш кыйла жогорку деңгээлдеги (бирок абсолюттук эмес) милдеттүүлүк мүнөзүнө ээ, ал эми калгандар милдеттүүлүк мүнөзгө ээ эмес, тактап айтканда, бардык эле көркөм чыгармаларда эпиграф, сөз башы, сөз аягы кездешпейт. Өзүнүн семантикалык-функционалдык, композициялык мааниси жагынан аталган компоненттер көркөм тексттин структурасына толук бойдон сиңирилип кетпейт, тыгыз байланышта болсо да, обочолонгон мүнөздө турат. Алар өз алдынча текст катары башталышы жана аягы болот, логикалык бүтүндүккө ээ. Ырас, алар негизги текст менен ажырагыс логикалык байланышта турат. Маселен, аталыш негизги тексттин тулкусуна, вертикалдык тегиздигине карама-каршы позициялык абалды ээлейт. Ал өтө кыска, концентрацияланган формада чыгарманын башкы идеясы менен темасын туюндуруп, текстти түшүнүүгө жол ачат.

Ал эми толук түшүнүү текст менен таанышып чыкканда гана, аталыш менен тексттин ортосунда интеграция жүргөндө гана ишке ашат. Аталыш да тексттин өзү сыяктуу көп маанилүү болушу мүмкүн жана ага байланыштуу өз алдынча эле түрдүүчө интерпретацияларга дуушар болуусу ыктымал. Айрым учурда аталышты кабылдап түшүнүү меконтексте, кеңири масштабдагы тарыхый-маданий-филологиялык фондо ишке ашып, жеке өзү тиешелүү болгон текст эмес, башка тексттер, мифология, тарых, адабияттын тарыхы, диндин тарыхы ж.б. боюнча билимдер аркылуу чечмеленип, түшүндүрүлөт. Мисалы, Ч. Айтматовдун «Кассандра тамгасы», «Аскада калган аңчынын ыйы», К. Акматовдун «Архат» романдарынын, М. Гапаровдун «Наташа Ростованын биринчи балы» аңгемесинин ж.б. аталыштары ушундай мүнөзгө ээ.

Же болбосо, эпиграф да автономдуу позицияны ээлеп, автордун интенцияларын, прагматикалык мамилесин туюндуруучу каражат катары кызмат өтөйт. Эпиграфтын семантикалык функциясы жана өзгөчөлүгү эки текстке багытталгандыгы менен байланыштуу: циталанган баштапкы текст жана негизги текст. Ошондуктан ал интрасемантикалык, текст аралык байланышты жаратуучу компонент болуп саналат жана эпиграфтын текст менен интеграциясы тексттин маани-мазмунунун татаалданышын шарттайт.

Аталыш, эпиграф сыяктуу эле пролог (сөз башы), эпилог (сөз аягы же сөз соңу) да текст менен татаал карым-катышта турат. Ошондой эле лингвистикалык жактан да байланышта болуп, метатексттик жана паратексттик, көп учурда тема-ремалык байланышка киришет.

Жогорудагы пикирлер көркөм чыгарма менен көркөм текст түшүнүктөрүн барабар, абсолюттук синоним катары кароодон баш тартууга түрткү болот. Анткени аталган түшүнүктөр өздөрүнүн структурасы, деңгээлдери жагынан айырмаланары, көркөм чыгарма көркөм тексттен «көлөмдүүрөөк» экени көрүнүп турат. Көркөм чыгарма искусство үлгүсү, татаал эстетикалык түзүлүш катары 3 негизги системадан турат деп айтууга болот: 1) материалдык туюндурулуш болгон тилдик системадан, 2) бул система аркылуу ишке ашырылган татаал семантикалык системадан, 3) идеялык-эмоциялык жана эстетикалык системадан. Ал эми көркөм текст болсо көркөм чыгарманын материалдык туюндурулушу, материалдык жашоосу катары эң маанилүү компоненти болуп эсептелет; чыгарманын башка компоненттери, системалары, аспектиери менен тыгыз байланыштуу жана аларды шарттайт, бирок толугу менен көркөм чыгарма түшүнүгүн алмаштыра албайт. Көркөм чыгармада тексттин чегинен сырткары турган деңгээл («көркөм дүйнө», «образдык деңгээл», «эстетикалык объект», «идеялык-эмоциялык жана эстетикалык система» ж.б.) көркөм чыгарма түшүнүгүн эстетиканын, искусствотаануунун предмети катары саноого негиз берет.

Ал эми көркөм текст түшүнүгүн алсак, 1) көркөм текст – илимий жактан алганда, кыйла так түшүнүк; 2) изилдөө предмети катары материалдык мүнөзгө ээ; 3) ар кыл түрдөгү, деңгээлдеги жана аспектидеги илимий-изилдөө операцияларына (манипуляцияларга) ыңгайлуу. Көркөм текст деген эмне? Тил илиминде жалпы кабыл алынган аныктама боюнча, текст дегенибиз тилдик каражаттардын, элементтердин байланыштуулук принцибинин негизинде уюшулган когеренттүү удалаштыгы катары эсептелип жүрөт. Кандай гана текст болбосун, белгилүү бир туруктуу мыйзам ченемдүүлүктөрдүн че-

гинде уюшулат да, кандайдыр бир ойду, маалыматты туюндуруу үчүн түзүлгөн, белгилүү бир темага багытталган семантикалык-коммуникативдик, структуралык жана функционалдык бүтүндүк иретинде каралат. Бул жагынан алганда, текстти форма катары гана эсептеген көз караштар өтө тар, чектелген мүнөзгө ээ экенин белгилөөгө болот. Маселен, изилдөөчү Н. К. Гей текстти «таза форма» катары гана, материалдардын жана структуралардын, компоненттердин карым-катышы деп карап, текстте мындай карым-катыштардан башка эч нерсе болушу мүмкүн эместигин көрсөткөн [1, 89].

Тереңирээк илимий ой жүгүртүү изилдөөчүнүн бул пикиринин туура эместиги тууралуу көз карашка алып келет. Кандай гана текст болбосун, албетте, формалык жагынан алганда, структуралардын, компоненттердин, элементтердин карым-катышынан турат. Мындай карым-катыш ажырагыс, өз ара органикалык түрдө тыгыз байланышкан мүнөздө болуп, структуралык биримдикти жаратат. Ал, өз кезегинде, семантикалык биримдикке алып келет да, текст татаал бүтүндүккө айланат. Демек, текстти жалаң гана форма катары эсептөө – жаңылыштык, ал структуралык-семантикалык, формалык-мазмундук биримдик, бүтүндүк болуп саналат. Мындай бүтүндүк, биримдик, структуралары менен компоненттеринин жалпы байланыштуулугу, бир жагынан, андагы тилдик каражаттар аркылуу камсыз кылынса, экинчи жагынан, ошол текстте чагылдырылган объективдүү чындыктын кубулуштары менен процесстеринин өз ара байланыштуулугу аркылуу аныкталат. Жогорудагыдай туруктуу мыйзам ченемдүүлүктөр бардык тексттерди белгилүү бир принцип, критерийлердин негизинде мүнөздөөгө шарт түзөт.

Тексттер маалыматты, ойду туюндуруп берүүнүн сөздүк (вербалдык)-композициялык ыкмалары же чындыкты чагылдыруунун жана реципиентке таасир этүүнүн ыкмалары боюнча айырмаланышат. Булардын ичинен турган көркөм текст өзүнүн түзүлүш максаты, жүйө-мотиви, функционалдык-стилдик жана семантикалык-структуралык табияты жагынан тексттердин башка түрлөрүнөн кескин айырмалуу мүнөзгө ээ. Мындай айырмачылык 2 негизги фактор менен шартталат: 1) көркөм текст – тилдик белгилүү бир эрежелерди, тилдин мүмкүнчүлүктөрүн ишке ашыруунун (реализациялоонун) системасы жана 2) ошол эле учурда ал эрежелердин бузулушунун системасы. Тактап айтканда, көркөм текстте сөздүн семантикалык жактан көп пландуулугу, тилдик элементтерди, белгилерди колдонуу жана кабылдоодо автоматизмди четке кагуу, актуалдаштырууга умтулуу тенденциясы, форманын мазмунга айлануусу жана өзгөчө эмоцияга, экспрессияга, эстетикалык кунарга ээ болуусу, адабий тилдин нормаларына карата алганда, тилдик бирдиктердин деформацияланышы, тилдин коммуникативдик функциясы эстетикалык, эмоциялык функциялар менен татаалданган түргө өтүшү, натыйжада, текстти түз сызыктуу эмес кабылдоо орун алат. Жогорудагы өзгөчөлүктөр көркөм тексттин спецификасын түзгөн татаалдыкты жаратат: структуралык жактан алганда да, семантикалык жактан алганда да, материалдык туюндурулушу жагынан алганда да, функционалдык жактан алганда да көркөм текст – татаал түзүлүш.

Көркөм тексттин структурасын түзгөн компоненттердин, деңгээлдердин, элементтердин ортосундагы байланыш башка түрдөгү тексттерден айырмаланып, иерархиялык мүнөздө эмес, көбүрөөк горизонталдык мүнөздө.

Көркөм тексттин структурасында жогорку жана төмөнкү деңгээлдер, маанилүү жана мааниге ээ эмес компоненттер, элементтер жок. Алсак, тексттин структурасындагы идеялык-эстетикалык деңгээлди, жанрдык-композициялык деңгээлди, болбосо, тилдик деңгээлди абсолютташтырууга мүмкүн эмес. Алардын бардыгы бири-бири менен ажырагыс байланышта, карым-кагышта жана бирин бирисиз элестетүүгө мүмкүн эмес. Ар бир деңгээл башкалары аркылуу, башкаларынын жардамы менен гана туюндурулат.

Көркөм тексттин структуралык татаалдыгы анын семантикалык татаалдыгын шарттайт. Ар бир көркөм структура (текст) потенциалдуу жана актуалдуу, жайылган жана жыйнактуу, активдүү жана пассивдүү формадагы мааниге ээ экенин көрсөтө кетүү жөндүү. Мындай карама-каршы мүнөздөгү маанилерди жалпылаштырып, төмөнкүдөй белгилөөгө болот: көркөм тексттин семантикасы лингвистикалык структуралардын жардамы аркылуу эксплициттүү түрдө туюндурулган мазмундук коммуникативдик маалыматты жана имплициттүү түрдө туюндурулган көркөм (эстетикалык) маалыматты камтыйт. Имплициттик түрдөгү маалымат көркөм текстте доминанттык мааниге ээ. Мунун себеби: көркөм текстте тилдик каражаттардын семантикалык жана функционалдык жактан байып, татаалданышы, көп маанилүүлүккө ээ болушу, башкача айтсак, сөздөрдүн маанилик сыйымдуулугу өзгөрүлүп, көп пландуу, көп катмарлуу семантикалык структурага ээ болот. Мында сөздөрдүн семантикалык структурасы көркөм тексттин жалпы мазмундук жана контексттик факторлорунан көз каранды экенин эске алуу абзел. Дал ушул контексттик, коннотациялык маанилер номинативдик эле эмес, көркөм-эстетикалык милдет да аткаруу менен, имплициттик түрдөгү маалыматты туюндурууга көмөкчү болот. Анын үстүнө, жазуу формасындагы текстте эксплициттик каражаттар активдеше албагандыктан, имплициттик маалымат тилдик каражаттар аркылуу гана берилет.

Көркөм текстте структуралык деңгээлдеринин өз ара татаал карым-кагышта болуусу, тилдик каражаттарынын семантикалык жана функционалдык жактан байып, көп катмарлуу, көп пландуу семантикалык структурага ээ болуусу, анын натыйжасында подтексттик аспектинин орун алышы аны кабылдоо-түшүнүү жана интерпретациялоодогу адекваттуу эместикти, татаалдыкты шарттайт. Анын үстүнө, автор көркөм тексттин мааниси ар дайым эле окурманга оңой жеткиликтүү болушуна умтулбайт. Экинчи жагынан, көркөм текст – объективдүү чындыктын көркөм трансформациясы (объективдүү момент) болуп саналганы менен, өзүндө автордун дүйнөтаанымын, чындыкты кабылдоосун, көркөм фантазиясын, тилдик, стилдик өзгөчөлүктөрүн (субъективдүү моментти) да сөзсүз камтыйт. Буга байланыштуу, изилдөөчү З. А. Тураеванын көркөм текстте үч чоңдуктун: чындыктын, түшүнүктүн жана маанинин ортосундагы өзгөчө карым-кагышы орун алары жөнүндөгү көзкарашын белгилей кетүүгө болот [5, 14]. Изилдөөчүнүн пикири боюнча, башка түрдөгү, мис., илимий ж.б. тексттерде «чындык– маани– текст» үчилти-

ги орун алып, бул үчилтиктин конкреттүүлүгүнө байланыштуу, тексттерди кабылдоо-түшүнүү кыйла жеңил болот. Алардын маани-мазмуну туура же натуура деп гана кабылданып, бааланат. Ал эми көркөм текстте бул үчилтик «чындык – образ – текст» үчилтигине айланат [5, 14]. Бирок, биздин пикирибизче, бул схеманы «чындык – образ – текст – подтексттик маалымат» төрттүгүнө өзгөртүү талапка ылайык. Себеби бул төрттүк көркөм тексттин табиятын даанараак чагылдыра алат. Бул төрттүктөгү «образ» жана «подтексттик маалымат» звенолорунда субъективизмдин үлүшү орун алгандыктан, көркөм текст өзүнүн жашоосунда ар бир реципиент тарабынан кабыл алынышында семантикалык жаңы боекчолорго, мазмундук маанинин жаңы потенциалына ээ болбой койбойт. Тактап айтканда, ар бир реципиент (мейли, окурман, мейли, изилдөөчү болсун) мурда байкалбаган маанилерди табуу менен, түрдүүчө интерпретациялоо аркылуу кайсы бир деңгээлде чыгармачылык процесске катышат. Бирок автордун ойдон текстке багытталган чыгармачылык процессинен айырмаланып, реципиенттин чыгармачылык процесси тексттен ойго багытталат да, интуициялык жана аналитикалык мүнөзгө ээ болот. Көркөм текстте маанинин ички динамикасына, кабылдап-түшүнүүнүн варианттуулугуна жол берилгендиктен, ага кандайдыр бир догмалык критерийдин негизинде мамиле кылууга болбостугун белгилей кетүү жөндүү.

Жалпылап алганда, көркөм тексттин табият-маңызы, спецификасы тууралуу буга чейин айтылгандардын негизинде ага төмөнкүдөй аныктама берүүгө болот: көркөм текст – тилдик материалдык каражаттар аркылуу көркөм жалпылоо деңгээлинде уюшулган структуралык-системалык жана семантикалык-функционалдык бүтүндүк; ал деңгээлдеринин, элементтеринин туруктуу иерархиялык жана горизонталдык байланыштарынын негизинде инварианттык мүнөзгө ээ болгону менен, түрдүү субъектилер тарабынан актуалдашып, варианттуулук белгилерине жол берилет.

Адабияттар

1. Гей Н. К. *Художественность литературы: Поэтика. Стилль*. / Гей Н. К. - М.: Наука, 1983.
2. Голякова Л. А. *Текст. Контекст. Подтекст* / Голякова Л. А. - Пермь: Пермский ГУ, 2002.
3. *Контекст - 1977*. - М.: Наука, 1978.
4. Тмарченко Н. Д. *Литература как продукт деятельности: Теоретическая поэтика. Теория литературы. Т.2 Теоретическая поэтика*. / Тмарченко Н. Д. - М.: Академия, 2004.
5. Тураева З. А. *Лингвистика текста*. / Тураева З. А. - М.: Просвещение, 1986.
6. Пицальникова В. А., Чернова М. М. *Ритмомелодическая структура текста как репрезентат эмоционально-смысловой доминанты* / Пицальникова В. А., Чернова М. М. – Москва –Горно-Алтайск, 2003.
7. Усубалиев Б. *Көркөм чыгармага лингвостилистикалык илик* / Усубалиев Б., - 1994.